

HALKALI ZİRAAT MEKTEB-İ ÂLİSİ

SEVTAP KADIOĞLU*

1892 yılında İstanbul'da kurulan Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlîsi, Türkiye'de âli seviyede eğitim yapan ilk ve uzun yıllar boyunca da tek ziraat okuludur. Osmanlı döneminde ziraat alanında eğitim veren bir okulun kurulması konusundaki ilk teşebbüsler Tanzimat Dönemi'ne kadar geri götürülebilir. Bu okulların ilk örneği 1847 yılında Yeşilköy'de açılan Ziraat Talimhanesi'dir. Bu okulun kuruluş amacı pamuk ziraatını geliştirmek olarak belirlenmişse de daha sonra hedef genişletilmiş, Amerika'dan getirilen uzmanların bilgisinden ziraatın diğer alanlarında da faydalanılması amacıyla, daha kapsamlı bir ziraat okulu olarak açılmıştır. 1851'de kapatılan bu okul, ülkenin ilk ziraat okulu ve modern ziraat aletlerinin kullanıldığı ilk eğitim kurumu olma özelliğini kısa ömrüne sığdırmıştır.

II. Abdülhamid döneminde ziraat faaliyetlerinin modern yöntemlerle yapılabilmesi ve uygulamalı ziraatın yaygınlaştırılması politikasının bir sonucu olarak İstanbul dışındaki illerde de ziraat okulları kurulmuştur. Orta dereceli bu okulların bazılarını padişahın ismine izafeten "Hamidiye Ziraat Ameliyat Mektebi" adı verilmiştir. 1881 yılında Edirne'de kurulan ve çok kısa ömürlü olan Hamidiye Ziraat Mektebi ve Numune Çiftliği, 1887-1888 tarihinde kurulan Selânik Ziraat Mektebi ile 1891'de Bursa'da açılan Hüdavendigâr Hamidiye Ziraat Ameliyat Mektebi bu okulların ilk örnekleridir. Ziraatın genel olarak bütün konularında eğitim veren bu okullardan başka ipekçilik,

* İstanbul Üniversitesi

1- Halkalı Ziraat Mektebi'nin yemekhanesi (İBB, Atatürk Kitaplığı)

2- Halkalı Ziraat Mektebi'nde baytar adaylarının hayvanlar üzerinde uygulamalı dersi (İBB, Atatürk Kitaplığı)

arıcılık, bağcılık gibi konularda eğitim veren özel amaçlı bazı ziraat okulları da kurulmuştur. Ancak, bu dönemde açılan ziraat okulları arasında kuşkusuz en önemlisi Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlîsi'dir.

İstanbul'da yüksek derecede eğitim veren bir ziraat okulu açılması yolundaki ilk teşebbüsler 1878-1879 yıllarında Ahmed Cevdet Paşa'nın (ö. 1895) Ticaret ve Ziraat Nazırlığı zamanında gündeme gelmiştir. Bu teşebbüse o sırada nezarette ilk defa kurulmuş olan Ziraat müdürlüğüne getirilen ve Fransa'da ziraat alanında tahsil görmüş olan Amasyan Efendi

öncülük etmiştir. Halkalı'da yer satın alınması, okulun binasının inşası gibi sebeplerden dolayı kuruluş çalışmaları 1891'e kadar sürmüştür. Bina tamamlanınca, ilk önce Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye içinde açılmış olan Mülkiye Baytar sınıflarının öğrencileri bu okula nakledilmiş ve asıl ziraat öğrencilerinin kabulüne bir yıl sonra yani 1892'de başlanarak okula Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi Âlîsi adı verilmiştir. 1894 yılında okul ikinci dönem veteriner mezunlarını verdikten sonra, veteriner sınıfları müstakil bir okul hâline getirildiğinden, Halkalı'daki okul Ziraat

Mektebi olarak kalmış ve 1896'dan itibaren mezun vermeye başlamıştır. Okul nizamnamesi gereğince idadî mezunlarını kabul etmekte ve üç yıllık yüksek ziraat eğitimi yapmaktaydı. Daha sonra ormancılık ile ilgili dersler de eklenerek okulun adı Halkalı Ziraat ve Orman Mekteb-i Âlîsi olarak değiştirilmiş ve orman memurları da bu okulda yetiştirilmeye başlanmış ise de, 1910'da Orman Mekteb-i Âlîsi'nin kurulmasıyla ormancılık eğitimi buradan ayrılmıştır. Bundan sonra Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlîsi adını alan okul, I. Dünya Savaşı yıllarında kısa bir süre kapanmak zorunda kalmış, tekrar açıldığında yeni ziraat aletlerinin çiftçiler arasında kullanımının yaygınlaştırılması ve artırılması için okula bağlı olarak bir de "Çiftlik Makinisti Şubesi" açılmıştır.

Halkalı Ziraat Mektebi hocalarının okula bağlı çiftliklerde yaptıkları uygulamalar ile bunlardan alınan sonuçlar hakkında bilgi vermek amacıyla okul bünyesinde bir süreli yayın da çıkartılmıştır. *Halkalı Ziraat Mektebi Âlîsi Mecmuası* adını taşıyan bu dergi, 1917-1918 yıllarında toplam 7 sayı olarak yayınlanmıştır. Dergide yayınlanan makaleler, okulun hocalarının çalışmalarını veya çeşitli inceleme gezilerinin sonuçlarını içermektedir. Bu yazılar, tarım ve hayvancılığın yanı sıra, Anadolu'nun iklim ve zirai yapısından, çeşitli ülkelerde ziraatın durumuna, ziraat için önemli olan bazı madenlerden, ürünlere zarar veren haşerelerle mücadeleyle ve hatta bazıları ormancılık ve jeolojiye ait olmak üzere çok geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Kısa bir süre yayınlanmış olmasına rağmen, bu dergi Halkalı Ziraat Mektebi'nde ders veren hocaların yaptıkları çalışmalar ve burada verilen eğitimin seviyesi hakkında ipuçları vermesi bakımından önemli bir kaynaktır.

3- Halkalı Ziraat Mektebi talebesi fidan dikerken (İBB, Atatürk Kitaplığı)

4- Halkalı Ziraat Mektebi'nin yatakhane (İBB, Atatürk Kitaplığı)

Mondros Mütarekesi sırasında tekrar kapanmak zorunda kalan okul, Cumhuriyet döneminde yeniden teşkilatlandırılmış, Halkalı Ziraat Mektebi mezunu çok sayıda genç, ileri öğrenim görmek ve modern araştırma yöntemlerini öğrenmek üzere yurt dışına gönderilmiştir. 5

Temmuz 1927'de *Ziraat ve Baytar Enstitüleri ile Âli Mekteplerin Tesisine ve Ziraat Tedrisatının Islahına Ait Kanun* adını taşıyan 1109 sayılı yasa çıkartılmıştır. Bu yasa ile Ziraat Vekâleti'ne ziraat ve veterinerlik alanlarında yüksekokullar kurmak, bunların inşaatını yaptırmak ve

5- Halkalı Ziraat Mektebi'nin görünümü (İBB, Atatürk Kitaplığı)

gerekli teçhizatı almak, yurt içinde ve dışında bilimsel araştırmalar yapmak ve yaptırmak ve yabancı uzmanlar çağırarak konularında yetki ve ödenek verilmiştir. Yasanın bir başka maddesi ile de, bu konulardaki mevcut okulları islah ve birleştirme ve öğrencilerini bir araya toplama yetkisi de verilmiştir. Bu yasa gereğince 1928'de Halkalı Ziraat Mektebi kapatılmış, öğrencileri de İstanbul'daki Orman Mektebi'ne devredilmiştir.

Kapatılmasını takiben, okulun tarihi binası önce Ziraat Meslek Lisesi olarak, daha sonra da Tarım Bakanlığı'na bağlı hizmet içi eğitim faaliyetleri için kullanılmıştır. 2010 yılında özel bir vakfa kiraya verilen binada, hâlen bu vakfa bağlı olarak kurulan İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi faaliyet göstermektedir.

Halkalı Ziraat Mektebi Âlîsi, Türkiye'de uzun yıllar boyunca tek ziraat yüksekokulu olarak faaliyet göstermiştir. Zaman zaman,

veterinerlik ve ormancılık eğitimi de yapılan okul, modern ziraat usul ve aletlerinin Osmanlı Devleti'nde yaygınlaştırılmasına öncülük ettiği gibi, ziraat alanında eğitimci ve bürokrasi kadrosunun da yetiştiği bir kurum olma özelliğini uzun yıllar korumuştur. Böylece, okulun mezunları hem Osmanlı döneminde hem de Erken Cumhuriyet döneminde ülkemizin zirai faaliyetlerine yön vermişlerdir.

KAYNAKLAR

- Çeşme, Volkan, "Halkalı Ziraat Mektebi", yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011.
- Ergin, Osman Nuri, *Türkiye Maarif Tarihi*, V c., İstanbul 1977.
- Kadioğlu, Sevtap, "Halkalı Ziraat Mektebi Mecmuası Hakkında Bir Değerlendirme", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, ed. Feza Günergun, 2002, c. 4, sy. 1, s. 99-118.
- Kadioğlu, Sevtap, "Osmanlı Döneminde Türkiye'de Ziraat Okulları Üzerine Notlar ve Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnamesi", *Kutadgubilig*, 2005, sy. 8, s. 239-257.

- Mehmed Akif [Ersoy], "Mektebin Mevkii, Ebniyesi, Tarihçesi", *Halkalı Ziraat Mektebi Âlîsi Mecmuası*, 1333 (1917), sy. 1, s. 2-8.
- Türkiye Ziraat Tarihine Bir Bakış*, İstanbul 1938.
- Unat, Faik Reşit, *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, Ankara 1964.
- "Ziraat ve Baytar Enstitüleriyle Âli Mektepler Tesisi Hakkında Kanun", *Düstur*, Üçüncü tertib, 1. bs., İstanbul 1927, c. 8, s. 1687.